

Ronde 6

Nellianne van Schaik-Maljaars (a) & Hilde Kooiker-den Boer (b)
 (a) SLO, landelijk expertisecentrum voor het curriculum / Calvin College
 (b) HZ University of Applied Sciences
 Contact: h.s.kooiker@hz.nl

Van wetenschap naar praktijk: aan de slag in de Werkplaats Onderwijsonderzoek Leesvaardigheid

1. Inleiding

De resultaten van Nederlandse leerlingen op nationale en internationale toetsen laten al jaren een dalende trend zien. Ook de betrokkenheid van leerlingen tijdens leeslessen is laag en hetzelfde geldt voor de motivatie om zelf te lezen. Dat is zorgwekkend, want leesvaardigheid is een belangrijke vaardigheid om te kunnen leren en ontwikkelen, en om te kunnen functioneren in onze maatschappij (van den Broek e.a. 2021). Tegelijkertijd is er al ontzettend veel onderzoek gedaan naar de processen die een rol spelen bij tekstbegrip en is er veel kennis over de meest effectieve didactische aanpakken. We zien momenteel een breed scala aan boeken, websites, kwaliteitswaaiers en dergelijke, waarin deze kennis toegankelijk gemaakt wordt voor het onderwijsveld. Aan de ene kant is dit natuurlijk een belangrijke stap vooruit. Aan de andere kant ontstaat het gevaar dat leraren door de bomen het bos niet meer zien. Bovendien zijn de adviezen uit wetenschappelijk onderzoek vaak niet onmiddellijk toepasbaar in de praktijk van het klaslokaal en is er nog een vertaalslag nodig. Dat vraagt om samenwerking tussen onderzoekers en onderwijsprofessionals (Seidenberg e.a. 2020).

2. De Werkplaats Onderwijsonderzoek Leesvaardigheid

In een Werkplaats Onderwijsonderzoek doen hogescholen of universiteiten, samen met scholen en andere partijen, gezamenlijk onderzoek in de onderwijspraktijk van de leraren. Onderzoeksvragen komen voort uit de praktijk en het onderzoeksproces is voornamelijk gericht op schoolontwikkeling. Dat maakt zo'n werkplaats tot een kansrijke plek om een brug te slaan tussen wetenschap en praktijk (Zuiker e.a. 2017).

Vanuit het lectoraat 'Excellence and Innovation in Education' van HZ University of Applied Sciences zijn we in het najaar van 2022 een Werkplaats Onderwijsonderzoek gestart rondom het thema 'leesvaardigheid'. Wat deze werkplaats uniek maakt ten opzichte van andere werkplaatsen is dat de deelnemers werkzaam zijn in verschil-

lende onderwijskolommen: ‘(speciaal) basisonderwijs’, ‘voortgezet onderwijs’ en ‘mbo’. Daarnaast zijn ook de bibliotheken betrokken. Daarmee is de focus gericht op de regio en ontstaan er kansen om gezamenlijk na te denken over een doorgaande lijn in de leesontwikkeling van leerlingen. De werkplaats kent een looptijd van twee jaar. Het eerste jaar stond voornamelijk in het teken van het verkennen en analyseren van de eigen onderwijspraktijk, om vervolgens vanuit ontwerpprincipes te komen tot het ontwerpen en voorbereiden van een interventie binnen de eigen school. Iedere deelnemende school werkt dus aan een eigen onderzoeksproject. Het tweede jaar staat in het teken van het implementeren en borgen van deze interventies. Per jaar worden zes bijeenkomsten georganiseerd. Een bijeenkomst bestaat altijd uit ‘een kennissessie’ die wordt verzorgd door een onderzoeker van een universiteit of expertisecentrum en ‘een werksessie’, waarin ruimte is voor intervisie en het uitwisselen van ervaringen. Doel van de werkplaats is om binnen de deelnemende scholen een beweging op gang te brengen in het verbeteren en *evidence-informed* verder ontwikkelen van het leesonderwijs.

3. Bouwstenen voor goed leesonderwijs

Om de belangrijkste didactische kennis uit het leesonderzoek te ontsluiten voor leraren distilleerden we uit de vele publicaties die beschikbaar zijn over goed leesonderwijs de belangrijkste bouwstenen.

1. Breed en gevarieerd aanbod van rijke teksten.
2. Motiverende en betekenisvolle context voor lezen.
3. Werken aan achtergrondkennis en woordenschat.
4. Automatiseren van (de)codevaardigheden.
5. Integratie lezen en schrijven.
6. Praten over teksten.
7. Functioneel gebruik van strategieën.
8. Kennis over teksten en tekststructuur.

We verzamelden deze bouwstenen op een placemat. De deelnemers zien zo in één oogopslag welke werkzame principes van belang zijn voor goed leesonderwijs.

In onze presentatie gaan we nader in op deze bouwstenen voor goed leesonderwijs. Ze functioneren als belangrijke, onderliggende principes in de werkplaats. De kennissessies sluiten er bij aan en ook in de ontwerpprincipes voor de interventies worden ze meegenomen.

Voor achtergrondinformatie bij deze bouwstenen, zie: Duke e.a. 2011; Houtveen & van Steensel 2022; Snel 2023.

4. Aan de slag met de bouwstenen in de praktijk

De diverse groep in onze werkplaats dwingt ons steeds weer om na te denken over de bruikbaarheid van de bouwstenen die we de deelnemers aanreiken. Gelden werkelijk alle aangeboden principes voor goed leesonderwijs op alle onderwijsniveaus: van basisonderwijs tot vmbo-kader en van onderbouw vwo tot mbo? In feite wel, merkten we, hoewel de uitdagingen per doelgroep verschillen. Zo zal een leraar in de bovenbouw van het vwo niet snel aanlopen tegen problemen met (de)codevaardigheden, maar is een motiverende en betekenisvolle context voor het lezen in alle onderwijssoorten van belang, evenals een rijk aanbod aan gevarieerde teksten.

De leesinterventies waar de deelnemers aan de werkplaats op de eigen school aan werken, variëren van ‘een training ontwerpen voor de eigen collega’s over de elementen van goed leesonderwijs’ tot ‘het invoeren van rijke teksten lezen rondom thema’s, waarbij lezen steeds meer gekoppeld wordt aan Wereldoriëntatie en zaakvakken’. Zo wordt op een van de scholen voor voortgezet onderwijs specifiek ingezet op het aanbieden van rijke teksten en een passende leesaanpak voor leerlingen die overstappen van vmbo-4 naar havo-4 en vaak te kampen krijgen met leesproblemen in de bovenbouw van havo. Op een andere school gaat een werkgroep aan de slag met het benutten van de opbrengsten van *Diataak*: hoe ondersteunen we leerlingen die ‘achterblijven’ nu echt passend? En wat is daarvoor nodig?

5. De kloof overbruggen

We zien bij de deelnemers aan de werkplaats grote betrokkenheid en motivatie om het leesonderwijs in hun eigen scholen te verbeteren. Tegelijkertijd zien we dat het een zoektocht is en een proces van vallen en opstaan. De kennissessies vanuit wetenschappelijk perspectief worden enorm gewaardeerd, maar het blijft ingewikkeld om echt de vertaalslag te maken naar de onderwijspraktijk. Er zijn best wat beren en leeuwen op de weg: werkdruk, het lerarentekort, maar ook de vraag hoe je je collega’s meekrijgt in jouw plannen. En dat geldt ook voor ons, als begeleiders van de werkplaats: hoe maak je een goede vertaalslag van wetenschappelijke inzichten naar de onderwijspraktijk? Wanneer is dat geslaagd? Hoe kritisch mag je daar op zijn? En hoe stimuleer je een onderzoekende houding bij de deelnemers?

In onze presentatie houden we ook een pleidooi voor ‘samenwerken’: waar verbinding tot stand komt, komen mensen tot leren. We ervaren dat het heel nuttig en leerzaam is dat leraren in het vo bijvoorbeeld meer weten over leren lezen en hoe je jonge kinderen motiveert tot lezen. We zien dat basisschoolleerkrachten meer willen weten over het leesonderwijs in het vo en een soepele overgang van po naar vo graag willen versterken. Binnen ons regionale netwerk constateren we dat we vaak op eilanden leven (in onze provincie Zeeland vrij letterlijk). We weten weinig van elkaars onderwijspraktijk,

terwijl we veel van elkaar kunnen leren. Ook merken we dat wetenschappelijke kennis over – in ons geval – leesonderwijs maar beperkt de werkvloer bereikt. Dat is geen onwil, maar eerder genoemde redenen als ‘werkdruk’ spelen vaak een rol. De werkplaats is een mooi middel om die kloof te overbruggen, leraren te professionaliseren en te verbinden en samen tot succesvol leesonderwijs te komen!

Referenties

- Broek, P. van den, A. Helder, C. Espin & M. van der Liende (2021). ‘Sturen op begrip: Effectief leesonderwijs in Nederland’. Leiden: Universiteit Leiden.
- Duke, N.K., P.D. Pearson, S.L. Strachan & A.K. Billman (2011). ‘Essential elements of fostering and teaching reading comprehension’. In: S.J. Samuels & A.E. Farstrup (red.). *What research has to say about reading instruction*. Newark: International Reading Association, p. 286-314.
- Houtveen, T. & R. van Steensel (red.) (2022). ‘De zeven pijlers van onderwijs in begrijpend lezen’. Amsterdam: Stichting Lezen.
- Seidenberg, M.S., M. Cooper Borkenhagen & D.M. Kearns (2020). “Lost in translation? Challenges in connecting reading science and educational practice”. In: *Reading Research Quarterly*, 55 (1), p. 119-130.
- Snel, M. (2023). ‘Kwaliteitswaaier: Effectief onderwijs in begrijpend lezen. Kennistafel Effectief Leesonderwijs’. Online raadpleegbaar op: <https://www.platformsamenvoeronderzoeken.nl/wp-content/uploads/2023/01/Kwaliteitswaaier-Effectief-Onderwijs-in-Begrijpend-Lezen-2.pdf>.
- Zuiker, I., W.A. de Jong, C.C.E. Oomen, W.D. Schot, T. Klein & D. Lockhorst (2017). ‘Succesvolle werkplaatsen: Vruchtbare samenwerking tussen onderwijsinstellingen, hogescholen en universiteiten’. Utrecht: Oberon.